

Musiqqa nazariyasidagi tadqiqotlar - major va minor ladlari munosabatlarining davriy va chegaralangan yechimlari

Madina Zokirovna Islomova
Buxoro davlat pedagogika instituti

Annotatsiya: Musiqqa nazariyasida major va minor ladlari muhim o‘rin tutadi. Ushbu lادلarning tarixiy shakllanishi, o‘zaro bog‘liqligi va ularning davriy xususiyatlari musiqashunoslar tomonidan uzoq yillar davomida o‘rganilgan. Ushbu maqolada major va minor lad munosabatlarining davriyligi va chegaralanganligi muammolari, shuningdek, ularning yechimlari tahlil qilinadi. Musiqqa nazariyasida major va minor tizimlari barokko davridan boshlab o‘zining to‘laqonli shaklini oldi. Shu davrga qadar modal tizimlar (doriy, frigiyy, lidiyy va hokazo) hukmron bo‘lib kelgan. major va minor ladlar musiqqa tizimining muhim qismidir. Musiqashunoslar va bastakorlar turli yechimlarni taklif qilib, an’anaviy lad tizimlarini kengaytirish va yangi imkoniyatlar yaratish yo‘lida izlanishda davom etmoqdalar.

Kalit so‘zlar: musiqqa nazariyasi, major va minor, ladlar, lad tizimlari, lad munosabatlari, musiqqa tizimi, modal tizimlar, musiqashunos

Research in music theory - periodic and limited solutions of the relationship between major and minor modes

Islomova Madina Zakirovna
Bukhara State Pedagogical Institute

Abstract: Major and minor modes play an important role in music theory. The historical formation of these modes, their interdependence and their periodic properties have been studied by musicologists for many years. This article analyzes the problems of the periodicity and limitedness of the relationship between major and minor modes, as well as their solutions. In music theory, the major and minor systems have taken their full form since the Baroque era. Up to this time, modal systems (Doric, Phrygian, Lydian, etc.) dominated. Major and minor modes are an important part of the music system. Musicologists and composers continue to search for ways to expand traditional mode systems and create new opportunities, offering various solutions.

Keywords: music theory, major and minor, scales, scale systems, scale relationships, music system, modal systems, musicologist

Musiqa nazariyasida major va minor ladlari muhim o‘rin tutadi. Ushbu ladlarning tarixiy shakllanishi, o‘zaro bog‘liqligi va ularning davriy xususiyatlari musiqashunoslar tomonidan uzoq yillar davomida o‘rganilgan. Ushbu maqolada major va minor lad munosabatlarining davriyligi va chegaralanganligi muammolari, shuningdek, ularning yechimlari tahlil qilinadi.

Uyg‘unlik - bu barqaror va beqaror qadamlar o‘rtasidagi munosabatlar tizimi. Barqaror - I, III, V. Skalaning asosiy ohangi birinchi darajali, tonik. Beqaror - II, IV, VI, VII. Turg‘un bo‘lmagan holatdan abutmentga o‘tish rezolyutsiya deb ataladi. Katta pag‘ona (dur) - barqaror qadamlari katta triadani tashkil etuvchi pag‘ona (birinchi va uchinchi bosqichlar orasida 2 tonna - katta uchdan bir qism mavjud). Kichik rejim (moll) - barqaror qadamlari kichik triadani tashkil etadigan rejim (1 va 3-bosqichlar orasida 1,5 tonna - kichik uchdan bir qism mavjud). Shunday qilib, lad tonalligi uchinchi pag‘ona bilan farqlanadi. Oktava - har bir pag‘ona tovushlarining balandligi bo‘yicha joylashishi kerakligini anglatadi. Asosiy pag‘ona ton, ton, yarim ton, ton, ton, ton, yarim ton - bu tabiiy asosiy. Minor tonalligining pag‘onalari oralig‘i - ton, yarim ton, ton, ton, yarim ton, ton, ton - bu tabiiy minor tonalligining tovushlari orasidagi masofalarni bildiruvchi shkaladir. Kurs - I-II-III-IV pag‘onalari pastki tetrakord deb ataladi. Major yoki minorning yuqoridagi harakatida - V-VI-VII- VIII (I) pag‘onalari esa yuqori tetrakord deb ataladi. Uch bosqichli harakat trikord deb ataladi. Barqaror va beqaror qadamlardan tashqari, pag‘ona asosiy va ikkinchi darajali bosqichlarni ham ajratib turadi. Ularning o‘z nomlari bor va garmoniyada o‘ziga xos rol, ya‘ni modal vazifani bajaradi.

Musiqa nazariyasida major va minor tizimlari barokko davridan boshlab o‘zining to‘laqonli shaklini oldi. Shu davrga qadar modal tizimlar (doriy, frigiya, lidiya va hokazo) hukmron bo‘lib kelgan. XVII asrdan boshlab esa tonallik tushunchasi shakllana boshladi va major-minor tizimi rivojlandi.

Musiqiy ladlarning davriyligi ularning modulyatsiya va transpozitsiya jarayonlarida namoyon bo‘ladi. Masalan, biror kompozitsiya ichida major va minor ladlar o‘zaro almashinishi musiqa asarining dinamikasini oshiradi. Shu bilan birga, tarixiy jihatdan qaraganda, turli davrlarda bir ladning ustunligi kuzatilgan: barokko va klassik davrlarda major lad yetakchi bo‘lsa, romantizm davrida minor larning hissiy imkoniyatlari kengroq foydalanilgan.

Asosiy bosqichlari: I - tonika deb atalib, T, t. harflari bilan belgilanadi.

IV - pag‘onadan esa subdominanta tuzilib, va u S,s harfi bilan belgilanadi.

V - pag‘onadan esa dominantanta tuzilib va u D, d bilan.

Ikkiilamchi - ko‘makchi, yordamchi bosqichlar: II va VII pag‘onalar kiruvchi, yetaklovchi (quyi va yuqoriga yetaklovchi tovush deb yuritiladi). III va VI pag‘onalar medianta deb yuritilib, o‘rta (pastki va yuqori) deb tarjima qilinadi. Tonallik - bu tovush balandligi. Kalit oldi belgilar tonikadan kelib chiqib qo‘yiladi. Major va

minorning garmonik va melodik turlari mavjud. Garmonik majorda asosiy pag'onaning- VI - si pasaytiriladi, (VI va VII shkalalar oralig'ida 2). Melodik major - yuqoriga, tabiiy, pastga esa- VI va VII pag'onalar pasaytiriladi. Garmonik minorda - VII- pag'ona ko'tartirilsa, melodik minorda - yuqoriga VI#, VII#, pastga, tabiiy minordagidek ijro etiladi.

Parallel major-minor tizimida alteratsiya belgilari bir xil bo'lib tovushlar orasidagi masofa har xil bo'ladi. Minor shkalasining tonikasi 6-asrda. major (major tonikasidan - kichik uchdan bir pastga). Xuddi shu tugmalar bir xil tonik bilan katta va kichikdir. Bir-uchinchi klavishlar bir xil uchinchi ohangga ega bo'lgan katta va minor bo'ladi (major klavishning tonikasi yarim ohang bilan ko'tariladi, kichik klavishning tonikasi yarim ton bilan tushiriladi).

Major va minor ladlarning chegaralanganligi bir necha omillar orqali izohlanadi:

- Akustik va tabiiy cheklovlar: Major va minor ladlar diatonik tizimga asoslangan bo'lib, ular fizik jihatdan ma'lum chegaralarda rivojlanadi.

- Madaniy va tarixiy omillar: Turli xalqlarning musiqiy an'analari major-minor tizimining universal emasligini ko'rsatadi. Masalan, Sharq musiqasida mikrotonal tizimlar ko'proq uchraydi.

- Ekspressiv imkoniyatlar: Major lad odatda quvonchli va yorqin kayfiyat bilan bog'lanadi, minor esa dramatik va tushkun ruhiyatni aks ettiradi. Bu esa ularning ifoda chegaralarini belgilaydi.

4. Major va Minor Ladlarning Yechimlari Ushbu ladlarning davriyligi va chegaralanganligi muammolarini hal qilish uchun quyidagi usullar taklif etiladi:

- Polimodal tizimlardan foydalanish: Kompozitorlar turli modal tizimlarni birlashtirib, major-minor chegaralarini kengaytirishi mumkin.

- Atipik harmoniyalardan foydalanish: Ovoz qatlamlari va modulyatsiyalar orqali major va minor ladlarning chegaralarini yo'q qilish mumkin.

- Mikrotonal va gibril tizimlar: Zamonaviy musiqa ko'plab alternativ lad tizimlaridan foydalanadi, bu esa an'anaviy major-minor chegaralarini buzadi.

Xulosa qilib shuni aytish kerakki, major va minor ladlar musiqa tizimining muhim qismidir. Ularning davriyligi va chegaralanganligi masalalari turli omillar bilan bog'liq. Musiqashunoslar va bastakorlar turli yechimlarni taklif qilib, an'anaviy lad tizimlarini kengaytirish va yangi imkoniyatlar yaratish yo'lida izlanishda davom etmoqdalar. Kelajakda yangi lad tizimlarining shakllanishi musiqa rivojiga yanada katta ta'sir ko'rsatishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. К.Б. Холиков. Дизели мажор ва минор тоналлигини аниқлашнинг оптимал усуллари. Science and Education 3 (9), 416-421.

2. К.Б. Холиков. Бемолли мажор ва минор тоналлигини аниқлашнинг оптимал усуллари ва креативлиги. *Science and Education* 3 (10), 533-539.
3. К.Б. Холиков. Теоретические основы определения механических свойств музыкальных и шумовых звуков при динамических воздействиях.. *Scientific progress* 2.
4. К.Б. Холиков. Место творческой составляющей личности преподавателя музыки и её роль в обучении детей общеобразовательной школе. *Science and Education* 3 (8), 145-150.
5. KB Kholikov. Harmony to voice exercise their role in the regulation of muscular activity in vocal music. *Scopus, musical education.*, 705-709.
6. KB Kholikov. The content of a music lesson in a comprehensive school. *Web of Science Magazine*, 1052-1059.
7. KB Kholikov. Polyphonic forms of music based on traditional organizational principles. *Web of Science Magazine*, 375-379.
8. KB Kholikov. signs. The main elements of music, their formative action. *Melody. Theme. Web of Science* 2, 720-728.
9. KB Kholikov. The role of theory and application of information systems in the field of theory, harmony and polyphony of music. *musical education - Web of Science*, 1044-1051.
10. К.Б. Холиков. Область применения фугированных форм. Тройные и четверные фуги. Фугетта и Фугато. *Scientific progress*, 2.
11. К.Б. Холиков. Форма музыки, приводящие к структурной, драматургической и семантической многовариантности произведения. *Журнал Scientific progress* 2 (№ 4), 955-960.
12. К.Б. Холиков. Проблематика музыкальной эстетики как фактическая сторона повествования. *Science and Education* 3 (5), 1556-1561.
13. К.Б. Холиков. Проблема бытия традиционной музыки Узбекистана. *Science and Education* 3 (5), 1570-1576.
14. К.Б. Холиков. Отличие музыкальной культуры от музыкального искусства в контексте эстетика. *Science and Education* 3 (5), 1562-1569.
15. К.Б. Холиков. Пение по нотам с сопровождением и без него по классу сольфеджио в высших учебных заведениях. *Science and Education* 3 (5), 1326-1331.
16. К.Б. Холиков. *Musical pedagogy and psychology. Bulletin of science and education.* 99 (21-2), 58-61.
17. К.Б. Холиков. Значение эстетического образования и воспитания в общеобразовательной школе. *Science and Education* 3 (5), 1549-1555.
18. К.Б. Холиков. Эстетическое воспитание молодёжи школьного возраста в сфере музыки. *Science and Education* 3 (5), 1542-1548.

19. К.Б. Холиков. Methods of musical education through education in universities. musical education - Web of Science 3 (66), 57-60.

20. К.Б. Холиков. Роль педагогических принципов метода моделирования, синтеза знаний при моделировании музыкальных систем. Science and Education 3 (3), 1032-1037.

21. К.Б. Холиков. Музыка как релаксатор в работе мозга и ракурс ресурсов для решения музыкальных задач. Science and Education. 3 (3), 1026-1031.

22. К.Б. Холиков. Музыкальное образование и имитационное моделирование процесса обучения музыки. Science and Education 3 (3), 1020-1025.

23. К.Б. Холиков. Теоретические особенности формирования музыкальных представлений у детей школьного возраста. Scientific progress 2 (4), 96-101.

24. К.Б. Холиков. Необходимые знание в области проектирования обучения музыкальной культуры Узбекистана. Scientific progress 2 (6), 952-957.

25. К.Б. Холиков. Некоторые методические трудности, возникающие при написании общего решения диктанта по предмету сольфеджио. Scientific progress. 2 (№3), pp. 734-742.

26. К.Б. Холиков. К вопросу вокальной музыке об адресате поэтического дискурса хора. Scientific progress. 2 (№ 3), pp. 1087-1093.

27. К.Б. Холиков. Роль электронного учебно-методического комплекса в оптимизации музыкального обучение в общеобразовательной школе. Scientific progress 2 (4), 114-118.

28. К.Б. Холиков. Модульная музыкальная образовательная технология как важный фактор развития учебного процесса по теории музыки. Scientific progress 2 (4), 370-374.

29. К.Б. Холиков. Вокал, вокалист, вокализ. Ария, ариозо и ариетта. Science and Education 3 (2), 1188-1194.

30. К.Б. Холиков. Характерная черта голоса у детей, певческая деятельность. Science and Education 3 (2), 1195-1200.